

KAN VI LEVE ET LAVUTSLIPPSLIV?

Denne uken lanserte statsminister Jens Stoltenberg regjeringens klimakampanje. Kampanjen kan sees som et svar på den økende bekymring og manglende handling når det gjelder klimaet blant folk. Miljøvernminister Bjørnøy sier i et avisintervju at ”koblingen mellom det folk gjør i hverdagen, som hvor mye bil de kjører, og at miljøet endrer seg, overses av mange.” Kampanjen skal således bidra til ’å få folk til å våkne’. Undersøkelser gjort ved Institutt for tverrfaglige kulturstudier, NTNU, tyder imidlertid på at problemet ikke nødvendigvis er at folk ikke er ’våkne’ - det er snarere manglende handlingsalternativer og mulighetsbetingelser som skaper problemer. Spørsmålet man kan stille seg er: hvordan kan vi leve et lavutslippsliv? Hvilket handlingsrom har hver enkelt når det gjelder å leve miljøvennlig? I hvilken grad er det praktisk mulig? Og i forlengelsen av dette; hvilket handlingsrom har politikerne, forvaltningen og næringslivet vært med på å skape?

En rask kikk på omgivelsene gir oss et svar. Vi lever i et fossilbasert samfunn som i stor grad begrenser enkeltmenneskers handlingsrom når det gjelder å ta i bruk andre energikilder enn de fossile. Dagens fremkomstmidler er basert på bensin og diesel, og mye av Norges industri og inntekter er basert på fossile energikilder. Enda godt at vannkraften i det minste kan forsyne norske bygninger med ”ren” og fornybar energi (selv om miljøpolitikere mener at den er altfor ren for slike formål)! Det klimavennlige eller nye fornybare handlingsrommet er følgelig mye mindre. Hvor er for eksempel de utslippsvennlige bilene?

Klimahandlingsrommet trenger imidlertid den samme formen for teknologisk tilretteleggelse som det fossilbaserte handlingsrommet har: man trenger biler som kan bruke fornybart drivstoff, man trenger en industri som bygger på andre kilder enn de fossile ... man trenger hydrogenbiler, renseteknologier og økt bruk av nye fornybare energikilder. Klimahandlingsrommet trenger med andre ord de samme materielle betingelsene som det fossilbaserte handlingsrommet – man må ha ting, teknologier og strukturer. Mens den fossilbaserte handlingsarenaen i stor grad er bygd opp rundt obligatorisk handling (bilene går på bensin, ikke bioetanol eller hydrogen), er den klimabaserte sfæren bygd opp omkring frivillighet - man *kan* la bilen stå. Dette innebærer at man som enkeltperson må gå aktivt inn for å *velge det* om man ønsker å leve klimavennlig, mens det fossilbaserte handlingsrommet bare forutsetter at man fortsetter som før. For å kunne leve miljøvennlig er det derfor også en forutsetning at man vet hvordan man skal leve miljøvennlig og hvilke handlingsvalg som er kritiske i så måte. Man kan si at klimahandlingsrommet i stor grad er kunnskapsbasert.

Problemene med å identifisere miljøvennlige handlingsalternativ trer tydelig frem når en undersøker hvordan vanlige folk forholder seg til klimaproblemet. Undersøkelser ved NTNU tyder på at mange er bekymret for klimaet, men at de synes det er problematisk å håndtere i det daglige og å koble det til egen praksis, som f.eks. eget energiforbruk. Noe av årsaken til dette er åpenbart det faktum at klimaproblemet er et stort og komplekst problem som hver enkelt har liten innvirkning på. Man kan lett føle avmakt når man måler det man selv kan bidra med ved å endre egen atferd opp mot store utslippskilder på sokkelen eller man ser problemet i global målstokk. Noe skyldes også at man ikke vet hvilke handlinger som skal til for å leve et lavutslippsliv. Den største utfordringen er imidlertid ikke mangel på kunnskap om klimautfordringen som sådan, men oppfatningen av manglende handlingsalternativ. Folk flest ser ikke *hvilke* handlinger og aktiviteter som skal til for å bidra til et lavutslippssamfunn. Som en av informantene sier: ”det er veldig vanskelig å vite hvordan man skal leve for å leve miljøvennlig - gjøre det riktige - for hvis det er så feil med bilkjøring – hvorfor er det tillatt? Hvorfor har vi bensinbiler?”

Det ser heller ikke ut til å være noen enkel sammenheng mellom hvor god forståelse man har av klimaproblemet og ens atferd. Det er altså ikke slik at gode kunnskaper om problemet nødvendigvis fører til et lavutslippsliv. Dette beror trolig på det snevre handlingsrommet man har og mangelen på produkter som legger til rette for bærekraftig forbruk. Konsekvensen av denne innsikten er ganske tydelig: Kunnskapen er kanskje god nok, men problemet er å omsette kunnskapen til handling. Å omsette kunnskap til handling kan i liten grad gjøres gjennom generelle opplysningskampanjer, i alle fall når den materielle tilretteleggelsen ikke er på plass.

I løpet av året skal regjeringen legge frem sektorvise klimahandlingsplaner. Disse knyttes det stor forventning til, for det trengs i større grad handling fremfor moralisering om vi skal få et klimavennlig Norge. Hittil har handlingsaspektet vært sterkt nedtonet og regjeringen har i liten grad klart å legge om til en ”ny kurs” i klima og miljøpolitikken slik man har lovet. Det vi har sett av politiske tiltak så langt er stort sett en forlengelse av tidligere regjeringers miljøpolitikk der hovedvirkemidlet har vært CO₂avgift på bensin - et virkemiddel som man i høyeste grad kan diskutere effekten av all den tid vi kjører like mye bil som før. Fornybare energikilder snakkes det også høyt om, men satsningen har så langt vært lite konkret og for puslete i forhold til de utfordringene vi står ovenfor.

For å komme fra et fossilbasert samfunn til et klimavennlig samfunn kreves omlegging på mange plan. Samfunnet må endres fra å være basert på et ’hardt’ fossilbasert handlingsrom til et ’mykt’ klimavennlig handlingsrom. Å forandre handlingsmønstre på drastisk vis ved hjelp av moralisering har aldri vært noen god strategi. For å kunne skape et lavutslippssamfunn vil det være nødvendig å lage produkter som legger til rette for bærekraft, i stedet for bruk av pekefinger.

Marianne Ryghaug

Forsker

Senter for energi og samfunn, Institutt for tverrfaglige kulturstudier, NTNU

Medlem av ledergruppen, Senter for Fornybar Energi , NTNU – IFE – SINTEF (SFFE)